

Et drab i Ålkjær 1791

Af ANNA LOUISE ALSTRØM

ÅLKJÆR er en af de første gårde, der beboedes af en selvejerbonde, i Søndbjerg sogn. Tidligere lå den længere tilbage trukket fra vejen og bestod da kun af to længer, nemlig rahlingen (stuehuset) og det lige overfor liggende udhus, der indeholdt både lade og stald.¹) (Nu matr. nr. 10 e).

På denne gård boede i 1791 selvejeren Niels Christensen Ålkjær, almindeligvis kaldet Niels Ålkjær. Han var født på gården 1732 og var søn af Christen Nielsen²) og hustru Maren Jensdatter³).

3. januar 1753 oprettede forældrene aftægtskontrakt med Niels⁴), hvormed de overdrog ham gården "Ålkjær" kaldet med bygninger, indbo og tilliggende, hartkorn 2 td. 5 skp. og 1 alb. imod at han beholdt dem på gården så længe de levede og sørgede for dem og alle deres fomødenheder, ligesom han også skulle beholde sin eneste broder, den 4 år yngre Jens, i arbejde på gården, indtil han fyldte 25 år, og da give ham 100 rdl. og en god seng eller penge i stedet⁵). Skødet blev tinglæst 5. april 1753.

Året efter at Niels havde overtaget gården, døde hans mor, 54 år gammel, og den 22-årige gårdejer har vel så måttet se sig om efter en passende ægtefælle, hvis forældrene da ikke i forvejen havde udpeget hans tilkommende, hvilket jo ikke var usædvanligt på den tid. I alle tilfælde må Niels have kendt sin vordende hustru fra sin tidligste barndom.

Den 7. august 1755 blev han trolovet og den 13. november samme år gift i Søndbjerg Kirke med den 22-årige Karen Christensdatter, datter af Christen Thomsen⁶) og hustru, Inger Nielsdatter⁷), i "Søndergård" i Søndbjerg.

Året efter, den 31. oktober, blev gamle Christen Nielsen i "Ålkjær" begravet; men han havde dog forinden set slægtens videre beståen sikret, idet hans første barnebarn, Maren, var født et par måneder tidligere. Hun blev døbt den 22. august 1756 og havde bl. a. sin farfar som fadder.

I de næste 35 år levede Niels Ålkjær og hans kone nu et stille og roligt liv på Ålkjær sammen med deres børn og Niels's broder Jens. Uden sorger og bekymringer gik disse år ikke for Niels og Karen. Kun to af deres børn levede, til de blev voksne. To døtre døde som spæde, og sønnen Christen døde, da han var to år. Økonomien har tilsyneladende heller ikke været alt for stabil. 1744 skyldte de enken Mette Pedersdatter i Søndbjerg 200 rd., hvoraf der ikke var betalt renter i fire år⁸) Men Niels og Karen tog tingene, som de kom. De blev i deres hjem og passede deres daglige dont, og da man nåede frem til året 1791, tegnede alt lyst og godt for den lille familie.

Foråret stod i festens tegn, idet datteren Maren den 25. februar blev trolovet med gårdejer Niels Sørensen af Kallerup i Hvidbjerg Sogn, og den 30. marts stod deres bryllup i Søndbjerg Kirke; men så snart man havde festen overstået, må forårstravlheden være begyndt her såvel som andre steder, for selv om man efter vor tids forhold begyndte sent, har meget af markarbejdet vel skullet ordnes inden påske, da denne højtid netop det år faldt usædvanlig sent. Man havde påskedag den 24. april. Vinteren 1790-91 havde været meget mild, så foråret må være kommet tidligt, og man har efter påskehøjtiden snart kunnet gå i gang med at tilså markerne. Der har været nok for Niels Ålkjær at tage vare på, og han, der efter den tids målestok var en gammel mand, har nok kunnet bruge en ekstra helligdag at hvile ud i.

Da alm. bededag indtraf den 20. maj, tilbragte han da også dagen stille og roligt derhjemme og gik tidligt i sin seng⁹). Derimod sad hans kone, Karen, og datteren Inger Marie endnu oppe, da de klokken 10 set hørte bindehunden begynde at halse, og et øjeblik efter hørte de støj og højroset tale udenfor. Gennem stuens små ruder kunne de se to ryttere holde hestene an. De blev vel noget forbavset over det sene besøg, og de genkendte straks den 47-årige selvejerbonde Mickel Teglbjerg fra Uglev¹⁰), men de er sikkert også blevet lidt urolige, da de så, hvem hans følgesvend var, nemlig hans nabos søn, den 32-årige Søren Michelsen¹¹), der absolut ikke var en person, man ønskede besøg af, når han, hvad der åbenbart var tilfældet nu, var fuld. I flere år havde han været national soldat, og han var ikke altid helt tilregnelig. Når han fik noget at drikke, blev han ondsksfuld, og folk undgik ham for ikke uforskyldt at komme i slagsmål med ham.

Det var derfor ikke mærkeligt, at Karen og Inger Marie foretrak at blive inden døre og herfra afvente begivenhedernes gang. Gennem vinduerne kunne de se Mickel Teglbjerg siddende roligt på sin hest, mens Søren Michelsen råbende og støjende sprang af sin hest og med

¹ Gården hørte tidligere til Thyholms provstigods, 29/5 1717 blev den af kronen solgt til Mogens Schou på Vejbjerggård. Han ejede den ved lægdsrulleinddelingen 1724, men ved ekstraskatten 1743 var den tidligere gårdfester selvejer.

² Han var søn af Niels Christensen i Ålkjær og Karen Mickelsdatter, og det var sandsynligvis hans morfar, den Mickel Pedersen Ålkjær, der havde gården 1660, 1662, 1664. Hans far havde den 1683, og selv overtog han fæstet 1709.

³ Hun var fra Helligsø og blev viet i Helligsø Kirke til Niels Christensen 11/11 1731, et år efter at hans forældre var døde.

⁴ Dueholm, Ørum og Vestervig amters skifteprotokol.

⁵ Jens forblev i Ålkjær, ugift, hele sit liv. Han blev begravet i Søndbjerg den 11/4 1795.

⁶ Unge Chresten Thomsen, som han i mange år kaldtes, havde en sjettedel af Søndergård i fæste fra 16/2 1702, nemlig hartkorn 1 td., 7 skp., 2 fdk. og 2²/₃ alb. Gården hørte under kronen, og 1717 blev Chresten Thomsen selvejer, da han af kronen købte 3 td., 1 skp., 2 fdk. og 1¹/₂ alb. af Søndergårds jord. Han var gift 2 gange. Karen var datter af hans sidste ægteskab, men opkaldt efter hans 1. kone.

⁷ Hun var vist datter af Niels Mortensen i "Østergård" i Hellerød, og hun blev gift med Chresten Thomsen 1731. Han døde 1743, og hans yngste søn af første ægteskab drev da gården videre, men Inger blev boende her med sine fire små børn.

⁸ Skifteprotokol over Chr. Knudsens gods i Refs herred 7/10 1774.

⁹ Disse og følgende oplysninger er, hvor intet andet er angivet, fra Hassing-Refs herreders justitsprotokol 1791.

¹⁰ Han var født i Teglbjerg i Søndbjerg sogn, søn af Peder Teglbjerg og Karen Jensdatter fra Nør Rokkjer. Han havde en gård i Uglev by på knap 4 td. hartkorn, var gift og havde 4 børn.

¹¹ Hans far, Mickel Poulsen, ejede sin iboende gård, der oprindeligt var halvdelen af Mickel Teglbjergs gård.

en tyk pisk svingende i den ene hånd nærmede sig den rasende, halsende bindehund. Da han nu med pishen gav sig til at slå løs på det værgeløse dyr, kunne Karen ikke holde sig i ro længere. Beslutsom gik hun gennem den lille forstue ud til yderdøren for at standse ham; men aldrig så snart døren gik op, vendte Søren sig mod Karen og trængte sig larmende forbi hende og masede sig ind i stuen, hvor han skældte og smældte.

Niels Ålkjær, der vel nok er blevet underrettet af Karen og Inger Marie om det sene besøg og i hvert fald ikke har kunnet undgå at høre den megen larm, har måske haft sine grunde til ikke at reagere. Han forblev i sin seng, og Søren gik da, efter meget spektakel og tummel inde i stuen, atter ud i gården, hvor han med fornyet styrke gav sig til at banke den stakkels bindehund med pishen. Karen kom igen ud i døren, men da hun var blevet klar over, at Søren var for fuld til, at han kunne tales til rette, henvendte hun sig til Mickel Teglbjerg, der under hele optrinet havde siddet uforstyrrelig på sin hest. Hun bad ham om at tage Søren med sig og forsvinde, men Mickel svarede ikke en stavelse. Karen var bange, men hun var også gal over at se, at hunden blev mishandlet, og da Mickel ikke ville hjælpe hende, prøvede hun på at få hunden til at bide fra sig ved at pudse den på Søren; men det skulle hun ikke have gjort, for nu blev det hende, Sørens onde lune gik ud over. Først fik hun et par slag af pishen, og så greb han hende i håret og smed hende om i gården. Karen skreg højt af angst og smerte og trak sig bort fra Søren, mens hun tryglede Mickel Teglbjerg om at hjælpe hende af med det gale menneske; men Mickel lod sig ikke bevæge. Det har åbenbart ikke rørt ham at se den 57-årige Karen blive slået til jorden, for han blev stadig siddende roligt afventende på sin hest.

Men Niels Ålkjær har ikke kunnet undgå at høre konens skrig, og det må til sidst være blevet ham for meget. Pludselig stod han i forstuedøren i den bare skjorte og med en tornkæp i hånden, og man kan vist roligt regne med, at den fredsommelige Niels på det tidspunkt har været godt gal i hovedet. Han bad Søren om at forsvinde omgående og lade ham og hans familie være i fred i deres egen gård. Tilsyneladende var det netop, hvad Søren ventede på, for nu løb han hen mod Niels Ålkjær, der forsøgte at forsvare sig med sin stok. I det slagsmål, der nu opstod, lykkedes det også Niels at ramme Søren med stokken, men denne vendte nu pishen om og brugte skaftet, der var 1½ tomme i tværmål og omvundet med læder. Af alle kræfter slog han nu Niels med det, først fra den ene side og så fra den anden side, i hovedet. Niels Ålkjær faldt om i forstuen, og endelig syntes det at gå op for Mickel Teglbjerg, hvor alvorligt sagen havde udviklet sig. I et nu var han nede fra hesten og styrtede til. Med et enkelt slag slog han Søren i gulvet, idet han udbrød: ”Hvad er det dog du gør? Det bliver galt det her!” Niels Ålkjær rejste sig, og i stor hidsighed trak han Søren, der lå på gulvet, et slag med stokken; men så var det også slut med Niels's kræfter. Han segnede om i Mickel Teglbjergs arme. Ved fælles hjælp fik man ham ind i stuen, hvor man anbragte ham ved bordet. Blodet, der strømmede ud af det ene øre, forsøgte man forgæves at standse. Niels var nu ved fuld bevidsthed, men det varede ikke mange øjeblikke før han, såvel som de øvrige tilstedeværende, var klar over, hvor det bar hen. Karen blev sendt at sted for at få fat i de nærmeste naboer og præsten, mens Mickel Teglbjerg

og Inger Marie fik Niels i seng. At han nu var faldet helt til ro og havde tilgivet Søren hans forfærdelige opførsel, fremgik af hans ytring til Inger Marie, da han blev lagt i seng. ”Den sølle Søren Mickelsen er min banemand”, sagde han, og de samme ord gentog han, efter at de første naboer var kommet til stede, mens han endnu var ved bevidstheden. Det varede dog ikke længe, før han sløvede hen, og da pastor Wilse fra Søndbjerg præstegård nåede til Ålkjær, var Niels bevidstløs. En eller anden kom i tanker om, at man da også måtte have bud til Maren og Niels Sørensen i Kalle rup, men vejen frem og tilbage var for lang, Maren nåede ikke hjem til sin far i tide. Niels Ålkjær døde klokken 3 om natten uden at være kommet til bevidstheden, så pastor Wilse fik ikke lejlighed til at tage ham til Herrens bord en sidste gang.

Da Niels døde, var alle de omkringboende mænd samt en del af deres tjenestefolk samlet i Ålkjær. Man var ikke i tvivl om, at der her forelå drab, og man havde da også Niels Ålkjærs egne ord for, hvem der var hans banemand. Blandt de tilstedeværende var også sognefogeden, Jens Christensen Nørschou¹²), så han har vel været den første, der gik i gang med at ordne det fornødne.

Men det viste sig imidlertid, at hverken Karen eller Mickel Teglbjerg over for øvrigheden kunne påstå, at de direkte havde set Søren slå Niels til døde. Karen havde været så rædselsslagen, at hun havde trukket sig bort i gården, og selv om Mickel havde siddet på sin hest lige over for døren, så han kunne se Søren svinge pishen på den angivne måde, var det mørkt i forstuegangen, og han kunne derfor ikke se, om pishen ramte Niels Ålkjær, men kun høre, den ramte noget. Selv kunne Søren intet fortælle om det passerede, da han bag efter intet kunne erindre om den sørgelige tildragelse. Øvrigheden mente derfor, at man ikke kunne forsøge at opklare sagen, før man fik bevis for, at Niels Ålkjær virkelig var slået ihjel, og man krævede derfor en obduktion. Det var med den tids dårlige trafikforhold og de få kvalificerede læger ikke nogen helt let sag at arrangere. Der kunne i den tiltagende sommervarme ikke være tale om at flytte den døde, hvorfor man i stedet måtte skaffe lægerne til Ålkjær. Det blev doctor Rogert i Viborg og kirurg Swartz i Nykøbing på Mors, der kom til at foretage obduktionen. Man må vel formode, at man har prøvet på at få lægerne til at komme hurtigst muligt på grund af varmen, men det var dog først den 28., altså 8 dage efter drabet, at de høje herrer indfandt sig i Ålkjær, og man måtte da forklare dem, at man på grund af den uudholdelige stank, der var opstået i de små stuer, havde set sig nødsaget til at spænde låget på ligkisten og henstille den i laden. Da lægerne havde beset rahlingen for at finde et egnet lokale til obduktionen, erklærede de, at stuerne var alt for små, til at de her kunne fortage det fornødne, og de foretrak da at lade kisten blive, hvor den var, og foretage obduktionen i laden.

Da dette arbejde var tilendebragt, og lægerne havde afgivet deres erklæring, kunne man ikke længere være i tvivl om, at Niels Ålkjær var blevet ramt af nogle drabelige slag i hovedet. Bl. a. var venstre tindingeben knust, og kraniets bund var revnet flere steder, og samtidig var der opstået store blødninger i hjernen, så man kunne i erklæringen fastslå, at man, selv med den bedste

¹² Han ejede halvdelen af det gamle matr. nr. 6, nu matr. nr. 12 i Søndbjerg.

lægehjælp på stedet, ikke ville have haft nogen som helst chance for at redde den afdødes liv.

Samme dag, som obduktionen fandt sted, foretog man en foreløbig afhøring af dem, der havde været til stede i Ålkjær den nat, drabet var blevet begået, og Søren Mickelsen blev ført til Thisted arresthus, hvor han fik god tid til at spekulere over, hvad han egentlig havde foretaget sig den skæbnsvangre aften. Men i Ålkjær gik man straks i gang med at forberede Niels's begravelse, og den 30. maj blev han stedt til hvile på Søndbjerg kirkegård. Pastor Wilse skrev i kirkebogen: Begravet Niels Ålkjær, som blev af en fuld mand, navnlig Søren Mickelsen af Uglev, ihjelslagen i sit hus". Denne bemærkning af pastor Wilse, som jo selv må have set Søren Mickelsen den pågældende nat i Ålkjær, bekræfter, at Søren virkelig var fuld, hvorimod der ikke et eneste sted tales om, at Mickel Teglbjerg var fuld, eller, nogen steder i den følgende retssag gives forklaring på, hvorfor han den aften kom til Ålkjær med Søren.

Den 5. juni indføres drabssagen i Hassing-Refs herreders justitsprotokol. Som Søren Mickelsens anklager beskikkes prokurator Müller fra Ettrup, og som hans forsvarer Christen Lohman på Råstrup. Samtidig vedtager man, at Søren Mickelsen, så vidt muligt, ikke skal møde over en eller to gange i retten, for at han ikke skal få lejlighed til at flygte.

Den 24. juni møder Müller på Hassing-Refs herredets ting med sit anlageskrift. Han anklager Søren Mickelsen for med vilje og forsæt at have myrdet Niels Christensen Ålkjær, hvilket han agter at bevise for retten, hvorfor Søren Mickelsen i Thisted arrest stævnes til at møde med sin forsvarer, hr. Lohman, på Hassing-Refs herreders ting den 2. juli kl. 10. Desuden indkaldes følgende vidner: Mickel Teglbjerg af Uglev, Niels Ålkjærs hustru, Karen Christensdatter, og hans datter, Inger Nielsdatter af Søndbjerg, Jens Christensen Nørshou, Jeppe Korsgård¹³), Thomas Harboe¹⁴) og tjenestepige Karen Andersdatter, Chresten Monn¹⁵) og Jeppe's to karle, Poul Nielsen og Mads Pedersen, Jens Christensen¹⁶) og Christen Mickelsen¹⁷), alle af Søndbjerg, for at aflægge edelig vidnesbyrd.

Den 2. juli mødte Søren Mickelsen da for første gang i retten; men selv kan han stadig ingen forklaring give. Han indrømmer over for anklageren, at han den skæbnsvangre aften var ude at ride, og at den i retten fremviste pisk er hans; men derudover fastholder han, at han intet erindrer om, hvad han foretog sig. Dog påstod han, såvel som alle vidnerne, at der aldrig havde været noget udestående mellem ham og den afdøde. På spørgsmål om, hvorfor han red til Ålkjær den 20. maj, og hvem der eventuelt overtalte ham til det, kan han ingen besked give. Hvis Mickel Teglbjerg stod bag overfaldet, røber han det i alle tilfælde ikke i retten. Han blev bl. a. spurgt, om der var lagt råd op om at overfalde og slå den afdøde, og om hvorfor han ikke

hjalp Karen, da hun tryglede ham om hjælp. Hvad han svarede på disse spørgsmål fremgår ikke af justitsprotokollen, men noget af betydning for sagens opklaring har han ikke sagt, da det slet ikke nævnes i den endelige gennemgang af sagens akter før doms afsigelsen.

I sin forsvarstale forsøgte Lobman at bevise Søren uskyld. Han fremhævede, at Søren omkring almindelig bededags tider ikke var rigtig i hovedet, hvilket særligt gjorde sig gældende, når han fik noget at drikke. Men at han den pågældende aften havde slået løs på Niels Ålkjærs bindehund, mente forsvareren udelukkende skyldtes, at han gerne ville ind ad døren uden at blive bidt, og han blev da helt naturligt gal i hovedet, da Karen pudsede hunden på ham. Desuden fandt forsvareren det ingenlunde bevist, at Søren havde slået den afdøde ihjel. Derimod fandt han det meget sandsynligt, at Niels Ålkjær var kommet til at ramme sig selv med tornkæppen og derved var faldet om og havde slået hovedet i stykker på et eller andet i faldet. Med hensyn til obduktionen lagde han meget vægt på lægernes erklæring om, at Niels Ålkjær havde en hjerneskal, der var tyndere, end man sædvanligvis så, hvorimod han fandt det meningsløst at lægge vægt på alt det øvrige, da der var gået så lang tid før obduktionen blev foretaget, at alting måtte se meget værre ud, end det egentlig var.

Efter denne forsvarstale blev retssagen udsat indtil videre på ubestemt tid. Man skrev til pastor Wilse i Søndbjerg for at indhente nærmere oplysninger om Søren Mickelsen, og præstens svar indførtes i justitsprotokollen sålydende: "Søren Mickelsen er født i Uglev by, Odby sogn. Han blev døbt 18. søndag efter trinitatis (14/10) 1759. Han var sidst til alters den 24. søndag efter trinitatis (14/11) 1790. Hans næringsvej har været bondearbejde. Jeg kender ham ikke personlig fra skriftestolen, men rygtet siger, at han altid har haft lyst til drik og svir, under hvilke forhold han viste sig grov og brutal i ord og adfærd imod alle, så enhver skyede ham under hans udsvævelser for at undgå hans udfald, da han ellers i det øvrige havde ord for at være en stor slider og arbejder". - 15/7 1791, Wilse.

Søren Mickelsen stævnes igen til at møde med sin forsvarer ved Hassing-Refs herredets ting den 4. august. Samme dag indkaldes til at møde, pastor Wilse og enken Karen Christensdatter med værge, Jep Korsgård af Søndbjerg.

Ingen nye punkter drages frem ved denne lejlighed, men anklageren kræver til sidst: At manddræberen Søren Mickelsen af Uglev efter Danske lovs 6. bog, 6. cap., 1. art. tilkendes at bøde liv for liv og jord og ejendom at have forbrudt, hvis han ejer noget. Hermed sluttede retsmødet.

14 dage senere indføres forsvarstalen i justitsprotokollen. Lohman påstår stadig, at det ikke er bevist, at Søren Mickelsen er drabsmand, da ingen har set det, og Søren ikke selv kan erkende det, når han ikke kan erindre, hvad der skete, og han mener, at den mulighed foreligger, at Niels Ålkjær slog sig selv ihjel enten med stokken eller ved faldet i forstuen, og han kræver under henvisning til Danske lov, 6. bog, 6. cap., 15. og 17. art., Søren Mickelsen frikendt og sat i sin frihed.

Den 29. september afsiges dommen over Søren Mickelsen, idet man for det første fremlægger obduktionserklæringen og dernæst især lægger vægt på Niels Ålkjærs egne udtalelser om, at Søren var hans banemand. Samtidig fremføres det, at Niels Ålkjær af alle

¹³ Jeppe Korsgård ejede "Vestergård" i Søndbjerg.

¹⁴ Thomas Harboe ejede den anden halvdel af det gamle matr. nr. 6, nu matr. nr. 11. Han var vistnok Niels Ålkjærs nærmeste nabo.

¹⁵ Christen Mortensen Monn (også kaldet Mand), boede i et jordløst hus på Jeppe Korsgårds mark.

¹⁶ Jens Christensens Ålkjær, Niels Ålkjærs broder.

¹⁷ Chresten Mickelsen af Søndergård. Hans fader købte 1717 den del af Søndergård, der kom til at udgøre matr. nr. 7 i Søndbjerg.

vidner er blevet betegnet som en mand, der i sin hele tid altid havde været en stille og rolig natur, stedse skyende drik, dobbel og ufred, og stedse levet ædruelig, fredelig og rolig.

Og kendtes da for ret:

At sig selv til velfortjent straf og andre ligesindede til eksempel bør Søren Mickelsen ifølge allernådigste lovs 6. bog, 6. cap., 1. art. bøde liv for liv, hans hoved fra kroppen at adskilles og hovedet ved kroppen nedkastes på retterstedet. Så bør og Søren Mickelsen have sin hovedlod forbrudt, halvt deraf til majestætens kasse og halvt deraf til den dræbtes arvinger. Desuden skal han betale alle ved retssagen forefaldne udgifter.

Underskrevet af herredsfoged Lauritz Høyer og domsmændene: Jens Viborg, Peder Høyriis, Mads Bak, Niels Søndergård, Christen Hansen, Claus Jensen, Claus Lauridsen og Søren Andersen.

Nu skulle man mene, at Søren Mickelsens dage var talte; men trods øvrighedens påpasselighed lykkedes det alligevel Søren at slippe væk, før dommen blev eksekveret. I lægsrullen for 1792 er han indført, og her står i vedtegnelsen: Rømt - Morder. Dette gentages i 1795, hvor man yderligere tilføjer: er forgjæves efterlyst. Endelig 1798 slettes han af rullen, men også her står han som rømt.

Det lykkedes altså Søren, med eller uden hjælp, at slippe væk og holde sig skjult i en årrække, så helt tosset i hovedet kan han åbenbart ikke have været; men hvordan hans senere skæbne blev, må stå hen i det uviste, ligesom mange af de spørgsmål, der uvilkårligt melder sig, når man læser om denne gamle retssag.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1968, side 48-60).